

A CSEHSZLOVÁK ÁLLAMALAKULÁS

Írta: JÓCSIK LAJOS (Eresekujvár)

Ha a polgári állam lényegét azokból a világnézeti szempontokból ítéljük meg, amelyeket Uljánov Állam és forradalom c. munkájában összefoglalt, akkor szükséges, hogy a csehszlovákiai magyar kisebbség társadalmi viszonyainak felvázolásánál, a korlátozott tárgyi lehetőségek ellenére is megfelelő hatállyal foglalkozunk a csehszlovák államalakulás kérdésével. A kisebbség szempontjából eléggé érzékeltetjük a kérdés fontosságát, ha az uljánovi definíció alapján a polgári államot az osztály-, illetőleg nemzetiségi erőszak szervezett kereteinek tekintjük. A csehszlovák köztársaság szempontjából az alakulás vázlatos összefoglalása pedig azért fontos, mert egyrészt a polgári történetírás önkényesen magyarázza az alakuláshoz vezető haladó erőket, másrészt pedig hasznos a köztársaságnak a kisebbségek fejlődését meghatározó tendenciáinál egy-két történelmi szempont megismerése.

Három szakaszban próbáljuk — nagy vonásokban természetesen — megfigyelni a kérdést. Elsősorban át akarjuk tekinteni a csehek és szlovákok társadalmi összképét a nemzetiségi törekvések szempontjából, másodsor a nemzetiségi törekvések szubjektív-szervezeti mérlegét próbáljuk felállítani, végül pedig azt a folyamatot szeretnők felvázolni, amelyben az egyes nemzetiségi törekvések egymás kiegyenlítése vagy kompenzálásaképpen létrehozták fejlődésük dialektikai végeredményét, a köztársaságot. A végső cél, hogy megfelelő nyersanyag közlése után azokhoz a dedukciókhoz juthassunk, amelyek nélkülözhetetlenek a kisebbség további kérdéseinek felvázolásánál.

1. Az az önállóságért folyó harc, amelyet a csehek és szlovákok vívtak a Monarchia ellen, még közvetlenül a háború befejezése előtt sem volt annyira egységes, hogy abból a köztársaság mai formájában való létrehozására irányuló törekvés alakult volna ki, mint generális célkitűzés. A cseh szociáldemokrácia Ausztria fenntartásának alapjain állott még a háború első éveiben is, *Masaryk* pedig 1913-ban így fogalmazta meg a cseh nemzetiségi harc magvát: „Ami pedig Ausztriát és minket illet, körülbelül így formulálnám meg az ausztriai problémát: ha a német lehet ausztriai, miért ne lehetne a szláv is az, például a szerb. Hisz mindannyian egyenlőséget és egyenjogúságot akarunk, mindannyian a szabadságot akarjuk Ausztriában s így belátható időn belül nincs miért kikíváncoznunk Ausztriából.“ Viszont 1917-ben a cseheknek Ausztriából való tömegkikivándorlása már azt a képet mutatta, hogy *Bohumil Smeral* a szociáldemokraták stockholmi konferenciáján azt állapította meg, hogy a cseh nemzet 95 százalékát a „hazaárulás“ eszméje fűti. Mi hozta létre ezt a hatalmas tömegmozgólódást, amelyről meg lehet állapítani, hogy benne a nép sokkal előbbre volt a nemzetiségi harcok tekintetében, mint bármely pártmozgalom, amely e spontán tömeghangulatnak szervezeti kifejezést adni igyekezett? A széles cseh

néprétegek ausztriaellenes hangulata azokkal a nélkülözésekkel párhuzamosan jött létre, amelyek a világháború alatt a nép fokozatos erőfeszítései ellenére, életszínvonalát az éhhalálig süllyesztették. Ausztria nemzetiségi vidékein a szociális nyomást a nemzetiségi elnyomás fokozta kíméletlenséggel. A militarizált üzemekben nemcsak a sztrájkot büntették börtönnel vagy frontraküldéssel, de a munkából való egyszerű elkésést is. A hazaárulási perek, bebörtönzések és kivégzések a nemzetiségellenes terror megszokott eszközei. Ennek ellenére a nemzetiségi ellenállás a néphangulat spontán feltöréseitől szervezeti határozottságig fokozódott s szilárdult meg. A nép pánszláv hangulata a háborúellenes tiltakozás egyetlen formáját jelentette, tekintve, hogy a cseh szociáldemokrácia a nemzetiségi elnyomás ellenére hozzájárult a hadihitelek megszavazásához Ausztriában. Mikor az orosz hadsereg Galiciába nyomult, a cseh kispolgári rétegek az oroszok bejövételétől várták nemzetiségi felszabadulásukat. Cseh légiók szervezéséről beszélt a nép abban az esetben, ha az oroszok áttörnék a határhegyeket, amelyek a németek ellen fordulnának. Népdalok keletkeztek ebben a néphangulatban az oroszokról s a cáratyuskáról, amelyeket mindenki ismert és énekelte Cseh- és Morvaországban. (Pl.: „Az orosz velünk, — s ki ellenünk — azt a francia söpri el.“) A katonai szolgálat megtagadását nem csak úgy hajtották végre, hogy önesonkítást végeztek magukon, de egész ezredek vagy menetszázadok tagadták meg a bevonatást a frontraindulás előtt (a 28. gyalogezred 3 és negyedik menetszázada). A katonaság ilyen ellenállását még akkor sem törték meg, amikor egy-két esetben a menetszázadok meglüzelésével példát statuáltak. Az ellenállás a fronton a katonaság passzív rezisztenciájával folytatódott, vagy pedig úgy, hogy az ellenséghez mentek át egész csapatok. A front élelmiszerral való ellátását a cseh lakosság következetesen szabotálta. Szemléltesse ezt néhány adat az interpellációk roppant anyagából, amit német képviselők hordtak össze ebben a kérdésben az osztrák parlamentben. Morvaországban, ahol a lakosság 27.9 százaléka volt német a háború alatt, a 72.1 százalék cseh népességgel szemben, az 1917—18. gazdasági évben a gabonabeszolgáltatásnál a cseh lakosság 773.800 q. gabonával szolgáltatott be kevesebbet mint amennyit a német népesség adott népességi arányszámához képest. A *Deutsches Agrarblatt* közli 1917 október 10-én, hogy a csehországi németek, akik a mezőgazdaság egyharmadrésze felett rendelkeznek, 331.622 kg. vajból 192.463 kg.-ot, tehát a felénél többet szolgáltatottak be, ezzel szemben a kétszer akora cseh agrárlakosság csupán 138.560 kg.-ot. A tisztán cseh nemzetiségű Mladá-Boleslav járásból szolgáltatottak 46 kg.-ot, a piszei járásból 224 kg.-ot, ugyanakkor a sokkal kisebb jabloni és mimomyi német járásokból 1700, illetőleg 1900 kg.-ot. A cseh lakosság ausztriaellenes nemzetiségi hangulatát a hadikölesönök jegyzésére vonatkozó nemzetiségi kimutatások ép'oly erővel bizonyítják, mint az élelmiszerszolgáltatások nemzetiségi adatai. A cseh pénzügyeték a hadikölesönök jegyzése mellett vagy egyáltalában nem agitáltak, vagy pedig klienselket a jegyzésekről egyenesen lebeszéltek. Csehországban például annak ellenére, hogy a hivatalos nyomás kádósan dolgozott, a kölesönöket csak 15 százalékban jegyezte átlagosan a cseh, 85 százalékban pedig a német lakosság. A második hadikölesönnél például Csehországban, ahol a népesség 36.78 százaléka német, cseh pedig 63.22 százalék, egy német lakosra 222 K 30 fillér, egy cseh lakosra pedig 27 K jegyzés esett átlagosan. A harmadik kölesönnél

a hivatalos kénszerítés ellenére csehek az egész kölcsön 20.4 százalékát jegyezték a németek 79.96 százalékával szemben. Ennek a tényállásnak megfelelően írja a cseh-barát *Ernest Denis* által szerkesztett *La nation tchéque* című párizsi francia folyóirat (párizsi cseh emigránsok írták) 1915 június 15-én, hogy Cseh- és Morvaország, a Monarchia leggazdagabb területei tanúsították a legnagyobb közömbösséget a kölcsönök jegyzésével szemben s csak a német és a lojális zsidó lakosság áldozatkészsége mentette meg a teljes kudarcotól a kölcsönjegyzéseket. A csehek nemzetiségi ellenállásának ugyanilyen bizonyítékait szolgáltatathatjuk minden olyan területen, ahová ez az ellenállás kiterjedt. Német politikusok például azt is kimutatták, hogy a „becsület mezején“ sokkal szaporábban hullottak a németek, mint a csehek. A prágai bírósági hivatalnokok közül például 16 német esett el 7 cseh hivatalnokkal szemben, amikor a hivatalnokok egynegyede csupán német nemzetiségű; a csehországi német tanítók közül 102 maradt a becsület mezején akkor, amikor a cseh- és morvaországi elesett cseh tanítók száma 77-et tesz ki csupán. A cseh hivatalnokok nemzetiségi akciói, a „szokol“-tornaegyesületek ténykedései, az elemi és középiskolai tankönyvek nemzeti versei és olvasmányai kemény német tiltakozásokat s hivatalos megtorlásokat váltottak ki nem egy esetben. Az osztrák rendőrség és bíróságok terrorja növekedett ebben a helyzetben. Hazaárulás miatt elítéltek olyan politikusokat is, akik lojálisak voltak Ausztriához. A hivatalos megtorlás egyetlen konkrét eredménye a nemzetiségi harcok folytonos erősödése volt. 1916-tól kezdve a cseh munkásság sztrájkmozgalmai folyton erősödő tendenciát mutatnak. Az első sztrájkok (Skoda-művek, Mährisch-Osttau) az orosz forradalom hatása alatt hatalmas tömegmozgalmakká nőnek nemcsak Csehországban, de Ausztria más tartományaiban is. 1917 áprilisában a prágai (prosnitz) munkások lépnek sztrájkba a háború ellen s a csendőrséggel való összeütközés kapcsán 23 halottat veszítenek. Ennek ellenére május 31-én 20.000 munkás sztrájkol és tüntet Prágában a birodalmi tanács ellen. Itt már az is megmutatkozott, hogy a gazdasági-érdekvédelmi sztrájkmozgalmak politikai sztrájkokká öntudatosodnak. 1917 nyarán újabb hatalmas sztrájkok, ahol a sztrájkvezetőség bebörtönzéséért passzív ellenállással vesz a munkásság elégtételt. A munkásmozgalom 1918-ban érte el legmagasabb fokát s legfélelmetesebb formáját: az általános sztrájkot. Az általános sztrájk kiterjedésére egyrészt az osztrák delegáció brest-litovskai provokatív fellépése, másrészt az élelmezés csökkentése adott alkalmat. A mozgalom a bécsújhelyi liparvidéken kezdődött, majd az alsóausztriai és stájerországi munkásság soraiban terjedt tovább, innen átesett Csehországba s a reformizmus fékező tendenciái ellenére Prágában 150.000 munkás lépett sztrájkba január 22-én. Májusban az Oroszországból hazatért katonák agitációja folytán fellázadt 7. tüzezered elfoglalja Rumburgt, Bor helységet s csak Ceská-Lipa mellett tartóztatják fel. 1918 szeptemberében s októberében a munkásmozgalom a célkitűzések tisztaságának s a tömegmozgalmak erősségének tekintetében a legmagasabb fokát érte el. Ekkor a munkásság szocialista köztársaság létesítésében s az üzemek és nagybirtokok szocializálásában foglalja össze programját. A csehek nemzetiségi mozgalmainak összkepe ezen a ponton a kibontakozás szempontjából történelmi alternatíva, a polgári vagy proletár forradalom alternatívája előtt áll. A nemzetiségi mozgalmak szervezeti fejlettsége döntött a csehek nemzetiségi harcának alternatív-

vája felett.

Amilyen mozgalmi telítettséget mutat a csehek nemzetiségi harcainak összkepe, annyira szegényes a szlovákoké. El nép intelligenciája csaknem teljesen beolvadt a magyar középosztályba vagy a legjobb uton volt a beolvadás felé s nemzetiségi célokért való kiállítását tényleg hazaárulásnak érezhette. *Srobár* „Felszabadított Szlovánszók” c. könyvében névleg felsorolja a nemzetiségi szempontból számbajöhető intelligenciát. A pánszláv gyanuval nyilvántartottak ezek, s számuk 600—800-ra tehető. S ez a maroknyi csoport úgyszólván csak azzal szolgálta a szlovákság nemzeti ügyét, hogy vállalta a pánszlávizmussal való gyanúsítás terhét. A magyar parlament szlovák képviselőinek lojalitása ismeretes. Nemzetiségileg több batorság és határozottság csak a szlovák emigránsoknál található.

2. Azokból a mozgalmakból, amelyek a csehek nemzetiségi harciban szervezetenként szerephez jutottak, a *Kramár* által vezetett pánszláv csoport mozgalmát, a Masaryk által vezetett csoport törekvéseit és a cseh szociáldemokráciát kell áttekintnünk.

Ha a *Kramár*-féle pánszláv-, jobbanmondva neoszláv-mozgalmat történelmileg helyesen akarjuk értékelni, akkor röviden érinteni kell azt a funkcióváltozást, amelyen a pánszlávizmus Ausztriában keresztülment 1848 polgári forradalmi óta. A polgári forradalmak történelmi szakaszában a csehek a reakciós osztrák feudalizmus és orosz cárizmus oldalán látjuk a németek és magyarok polgári forradalmi küzdelmeivel szemben. *Palacky*, a pánszláv gondolat negyvennyolcas képviselője, Ausztria szlávjai nemzeti fejlődésének alapfeltételként a feudális Ausztria megtartását tekinti, mely ha nem volna („ha Ausztria nem létezne“), meg kellene teremteni mindenáron. Nem kis mértékben járult hozzá ez a pánszlávizmus ahhoz, hogy a német és magyar polgári-forradalmak leverése után, a kapitalizmus természetének meg nem felelő feudális szerkezetben fejlődhetett a Monarchiában. A dualizmus a dinasztia egykori támogatóit, a csehekét, leváltotta s ebben a helyzetben a pánszlávizmus a dualizmus fölötti politikai fölháborodásnak ad kifejezést. De a cseh polgári-kapitalista fejlődés is csakhamar eléri azt a szintet, ahol konkurrens ellentétekbe kerül a német-magyar feudokapitalizmus érdekeivel s itt — *Kramár* fogalmazásában — a fejlődő cseh kapitalizmus, a fejlődő cseh polgárság ideológiájává válik az a pánszlávizmus, amely legelőször a reakciós osztrák feudalizmus oldalán tett szolgálatot Ausztria forradalmi népei ellen. A *Kramár* által vezetett ifjú csehek tehát a cseh polgárság érdekében léptek fel a némettel szemben. Ideológiai és organizatórikus ténykedéssel igyekeztek biztosítani a szláv népek hegemoniáját Ausztriában a németiséggel szemben, a cseh polgárság vezetése alatt. Ideológiai ténykedésük nem csak abban állott, hogy a szláv testvériség és kölcsönösség romantikáját táplálták, de abban is, hogy a külpolitikában Ausztriát a Németországgal való szövetségből kivonják, a cári Oroszország oldalára állítsák s így biztosítsák a szlávok fölényét a Monarchiában. Annak ellenére, hogy az ifjú csehek pánszlávizmusa polgári-kapitalista tartalommal megmászult 48 pánszláv ideológiájával szemben, újra a reakciós Oroszország imperialista érdekkörébe kapcsolták azt. Organizatórikus tevékenységük jellemzőképpen álljon itt, hogy a cseh polgárság a némettel szembeni versenyképességének fokozására szláv pénzintézetek alapítását határozták el a Balkánon 1908-ban a prágai pánszláv konferencián. Mikor *Kramárt* az osztrák parlamentben azzal vádolták, hogy a szláv bankok alapítá-

sát a német ipar bojkottálására szorgalmazták, azt felelte, hogy a szláv bankok rendeltetése annak a természetes expanzióknak a segítése, amely minden nép gazdasági életében föllelhető tendencia, tehát sajátja a cseh ipar fejlődésének is. Olyan védekezés ez, melyet a tagadás illúziójának felkeltésére szántak úgy, hogy a vádkép felhozott tényt erősítse.

A Kramár-féle pánszlávizmus nem volt ausztriai specifikum csupán. A Balkán szláv népeinél is, sőt a lengyeleknél és oroszoknál is gyökeret vert s útt abból az ellentétből hajtott ki, amelyet a német és orosz imperializmusok küzdelme hozott létre azoknak a népeknek a fejlődésében, amelyek önálló nemzeti létre akkor ébredtek amikor már imperialista aspirációk érdekszférájába kerültek. Mikor Németországban Neuman a keletre törő pángermánizmus koncepcióját foglalja össze, akkor a moszkvai pánszláv társaság kiáltványban sürgeti azt, hogy Oroszországnak s a kivüle élő 40 millió szlávsnak sorsát össze kell kapcsolni olyképpen, hogy meg kell alapítani a szláv népek birodalmát „Szlávia” néven, amely 200 milliónyi népességet számlálna, s az Adriától az Ágei és Fekete tengerig terjedne. S ha historikus megállapította, hogy Kramár d'inasztikus programja abban rejlett, hogy a cseh trónra egy Romanovot segítsen, akkor elképzelhető, hogy elég aktív része lehetett a Szlávira vonatkozó romantikus álmok megteremtésében.

A Masaryk által vezetett politikai csoport azokat a cseheket tömörítette, akiket kezdeti kritikai realizmusuk a pánszlávok romantikus elképzeléseitől távoltartott. Soraikban olyanok is találhatók — mint például Benes, — akik politikai vagy tudományos pályafutásukat a marxizmussal kezdték. A Kramár-féle csoporttal szembeni állásfoglalásukat világosan jelzi Masaryknak a pánszláv *Národní Listy* (nemzeti lapok) egy cikkének kritikája 1891-ből: „A N. L. ama cikkében összefoglalt gondolatok nálunk azt a számos ruszofil, vagy mondjuk pánorosz irányzatot jellemzik, melynek dicső és szép minden, ami orosz, ami szláv, így a kormányzat, a bürokrácia, s tán még Szibéria is és a nemzetiségek elnyomása, amit mi a németeknél és a magyaroknál a liberálizmus ellen valónak és barbárságnak minősítünk.” Ez a csoport a háború előtt főleg arra törekedett, hogy bebizonyítsa a cseh népnek az önálló állami életre vonatkozó történelmi jogát Ausztria federatív kereteiben. E törekvés alaplényege szintén a cseh polgárságnak a némettel szembeni konkurrens harcában való erősítése, amit igenlően emel ki az a körülmény, hogy a világháború második feléig Ausztria összeroppanására nem gondolt ez a csoport, hogy a cseh polgárság el ne veszítse azokat az előnyöket, melyeket számára Ausztria piacai jelentettek. A pánszlávizmussal szembeni kritikai realizmusa e csoportot külpolitikailag nyugat felé közelítette. A közeledés a világháború alatt vált teljessé, amikor a csehek nemzetiségi ügyét az antantimperializmus törekvéseihez kötötte teljességgel. A cseh emigráció nyugaton élő ideológusai — elsősorban pedig Masaryk — arra törekedtek, hogy az antant politikusaikat meggyőzzék arról, hogy az önálló csehszlovák állam a pángermánizmusnak Berlinton Bagdadhoz vezető útján jönne létre, tehát elsőrendű antantérdek megalakulása. Masaryk — amint már említettük — a cseh állam felélesztését a csehek történelmi jogának tekintette, s bebizonyította, hogy az de jure még mindig létezik. Az antantimperializmus kelet európai érdekei viszont azt követelték, hogy az esedékes új állam határait a történelmi cseh állam határain túl terjesszék olyan területekre, amelyek nem tar-

toztak a történelmi Csehországhoz. Itt a csehek nemzetiségi harca az antántimperializmus érdekharcába kapcsolódott be s annak függvényévé vált. Masaryk ideológiailag (államfilozófiailag) úgy oldja meg a masaryki csoport multjával teljesen ellenkező kérdést, hogy a csehek történelmi joga mellett természeti joguknak tekinti azokra a kisebbségi területekre vonatkozó igényeit, amelyek nem tartoztak a történelmi Csehországhoz. Ezzel már a pánszlávok romantikus módszereit veszik igénybe, melyeket más vonatkozásban maguk is elítéltek. A polgári pártok közül ez a csoport rendelkezik a legjobb s a legszélesebb szervezetekkel s ez dolgozik a legjobb fegyverzettel. Szervezeteket, egyesületeket, sajtót, katonai alakulatokat hoz létre Francia-, Olasz-, Oroszországban, Angliában, Svájcban és az Egyesült Államokban s szolgálja a csehek nemzetiségi ügyét — és azt, hogy e nép felszabadulása és sorsának további alakulása az antántimperializmushoz kötődjek.

A cseh szociáldemokráciával kapcsolatban témánk szempontjából az érdekel, hogy milyen volt nemzetiségi politikája Ausztriában. Az egész az elszakadásig terjedő önrendelkezési jog nemzetiségi elvét a cseh szociáldemokrácia épp úgy nem alkalmazta, mintahogy ezt a Renner és Bauer-féle nemzetiségi koncepciók sem tartalmazzák. Bohumil Smeral a cseh szociáldemokraták kongresszusán 1918-ban kijelentette: „Nem tételiztük fel, hogy a nemzetiségi elv az egyedüli államalkotó elv.“ Abból indultak ki ugyan a cseh szociáldemokrata politikusok, hogy a kapitalista fejlődés két alaptendencia szerint történik: egyrészt nemzetileg önálló létre serkenti a népeket, másrészt nagy gazdasági egységeket hoz létre, de a középeurópai történelmi helyzet analízisének hiányában, nem tudták megállapítani, hogy hol tart a kapitalista fejlődés e két alaptendencia szempontjából Ausztriában. Feltételezték, hogy a középeurópai kis nemzeteknél a fejlődés úgy megy végbe, hogy a nemzetek önállóságra, törekszenek ugyan, de federatív gazdasági egység keretein belül, ahogy az Svájcban végbement. A Keleti Svájc a priori koncepciója kísértett itt. A nemzetiségi program alapja itt is ugyanaz a felfogás volt, mint az előző két polgári csoportnál. A cseh szociáldemokrácia még 1917-ben is azon az állásponton volt, hogy a Monarchia életszükséglet a csehek számára, abból kifolyólag, hogy a cseh nép iparos és kereskedő nép, ezért nagy gazdasági egységekben van biztosítva jövője csupán. Az elszakadás politikáját csak akkor alkalmazhatnák, ha autarkikus elzárkózást engedhetne meg a csehek gazdasági fejlettsége. Ervül Triesztnak Olaszországhoz való csatolását hozták fel s ezt a lehetőséget élénken elítélték, mert a cseh ipar expanziós lehetőségeit csökkentené! Ezekután tagadó választ hord magában az a kérdés, hogy volt-e különbség a nemzetiségi kérdés felfogásában a cseh polgári csoportok és a szociáldemokrácia között.

Ugy látszott azonban, hogy 1917 meghozza a kívánt változást ebben a kérdésben. A cseh szociáldemokrácia ekkor vette programjába a harcot a csehek nemzeti önállósága érdekében. Akkor történt ez, amikor a polgári pártok már föladták lojalitás magatartásukat Ausztriával szemben s így bekövetkezett, hogy az új helyzetben ismét találkozott a szociáldemokrácia a polgári törekvésekkel: nemzeti önállóságért indított ugyanis harcot a cseh szociáldemokrácia a szociális felszabadulás követelése nélkül. A két fronton való harc már rég nem volt itt szociáldemokrata erény. Itt alapozódott meg — ahogy Paul Reimann állapítja meg — a koalíciós politikai szentszövetség a polgári és szocdem. politika között, mely mind-

máig alappillére az ifjú köztársaságnak.

Miután a csehek nemzetiségi mozgalmának szervezeti kérdéseit a három csoportra vonatkozóan külön-külön áttekintettük, néhány kapcsolatot kell megemlítenünk a jelzettekén kívül. Mély igazság van abban a megállapításban, hogy a pánszláv mozgalom földuzzadását az okozta Csehországban, hogy sem az osztrák, sem a cseh szociáldemokráciának nem volt az objektív helyzetnek megfelelő szocialista nemzetiségi politikája. Nem ejt csodálatba ez a körülmény, hisz egyéb célkitűzésekben is marxista helyzet-analízis híján volt a szociáldemokrácia Ausztriában. A szociáldemokrácia és pánszlávizmus közötti eme passzív összefüggésen kívül azonos ideológiai elemeket is megállapítottunk nemcsak e két, de mind a három csoport programjában. Aktív politikai akciókban is megnyilvánultak kapcsolatok a szociáldemokrácia és polgári oldal között, melyek például abban mutatkoztak, hogy a szociáldemokraták polgári pártokra szavaztak az osztrák parlamentben, ha a klerikálisok kiszorításáról, leszavazásáról volt szó. A háború vége felé a pánszláv mozgalom elégtelennek bizonyult a megváltozott nemzetiségi mozgalmak szervezeti aláfogására. Hiányosságai a Masaryk csoport törekvéseit erősítették, mely teljes organizációs fegyverzetben, mindkét csoportnál frissebben reagált minden nemzetiségi megmozdulásra.

3. Hogyan hatottak közre ezek a mozgalmak a köztársaság megalkakulásánál? Miképpen határoztak a csehek nemzetiségi harcának alternatívája felett? Amikor a cseh munkásság célkitűzései a szervezeti hiányosságok ellenére a leghatározottabb formákat öltötték, polgári oldalon még azzal sem voltak tisztában, hogy milyen államjogi keretben kellene realizálni az államalakulást. Masaryk új dinasztiára gondolt a Habsburgok helyett oly képpen, hogy vagy az ántánt adott volna egy hereceget a cseh trónra vagy pedig — a cseh-szrb korridor megvalósítása esetén — a szerbekkel lépett volna személyes unióba az új állam. A munkásság viszont szocialista köztársaságot követelt kisajátítással és szocializálással. A munkásság mozgalmának forradalommal való szélesülése érthetően nem volt érdeke a polgári csoportok egyikének sem. Benes fékező, mérséklő szavatait egyre küldte az emigrációból. A szociáldemokrata vezérkari apparátus objektív és szubjektív korrumpálódása folytán közelebb állott a polgársághoz mint a spontán forradalmasodott tömegek célkitűzéseikhez. A szakszervezeti proklamációk szocializálást ígértek, melyet a szakszervezeti tagság fokozatos nevelésével akartak elérni az orosz példa radikális módszerei helyett, s ahelyett, hogy az objektív helyzet megfelelő, esedékes szubjektív tényezőjének szerepét vállalta volna, a munkássággal elhitette, hogy a készülő új állam szocialista köztársaság lesz s a szocializálást teszi meg alapelveként. A cseh polgárság pánszláv csoportját az orosz forradalom, a cárizmus bukása végleg megfosztotta politikai célkitűzéseinek teljesülési lehetőségeitől. Az ántánt-orientációs csoport a külszöbön álló proletárforradalmat a szociáldemokrácia s a külpolitikai erőviszonyok segítségével a saját törekvéseinek vonalára terelte olyképpen hogy az önállósulás formájánál a köztársaságot választva, a tömegekben aspirációk teljesülésének illúzióját keltette.

A csehszlovák köztársaság status nascens állapotában a területi szempontokat a történelmi és természeti jog alapelvei határozták meg — Masaryk fogalmazásában. A kisebbségek a természeti jog alkalmazása folytán kerültek az új állam kereteibe. Ez a tétel min-

dent megmagyaráz. A kisebbségeknek az uralkodó néphez való viszonyának ez ad történelmi értelmet. Mi viszont bontsuk ezt itt alkatelemeire. A valóságban a köztársaság határainak a kialakítását azok a politikai szempontok határozták meg, amelyek az ántánt Németország és Ausztria-Magyarország maradványai ellen való védelmi helyzetéből következtek. Ezek a politikai-területi szempontok viszont a következőképpen határozták meg a cseh polgári fejlődés illetőleg szubjektív kifejezőjének a cseh polgárságnak s passzív részének: a kisebbségi területeknek s a kisebbségek fejlődésvonalát:

1. Mivel a cseh polgárság elvesztette a régi keretek nagyobb áruipiacát, a nemzetiségi területek áruipiac-jelentősége hallatlan fontosságot nyert számára. Ezért visszaszorítja a nemzetiségi területek ipari termelését, hogy azokat saját áruinak piacává téve, termelését behiztosítsa.

2. Elvesztvén a régi területek nagyobb pénzpiacát, tőkeexportjával a nemzetiségi területeket veszi célba s itt a tőkekoncentráció hallatlan formáit hozza létre.

3. Elvesztette a régi keretek nyersanyagpiacát, ezért a nemzetiségi területek mint nyersanyagrezervoár nyernek nagy fontosságot a cseh polgárság számára. Ez a fölbontott értelme a természeti jogról szóló filozófiának egyrészt a cseh polgárság, másrészt a nemzetiségi területek szempontjából. S anélkül, hogy a folyamatos kérdésfejtés elébe vágnék, álljon itt a természeti jogfilozófia valóságos alapjára nézve a szociáldemokrata *Antonín Nemeč* egy kijelentése 1923-ból: „Az ipar legnagyobb része nálunk a bankok kezében van, folytonosan nő a bankokrácia, amely hamarabb fogja elnyelni az államot, mint összes ellenségei együttvéve.”

Azt hiszem, eléggé világosak azok a tételek, amelyek a kisebbségnek az uralkodó polgársághoz és az államhoz való viszonyát meghatározzák az államalakulás természetéből kifolyóan. Azok az eredmények, amelyekhez deduktíve eljutottunk, a jövőben sok apodiktikus megállapításnak nyújtanak majd megfelelő alapot. A továbbiakban két kérdés mentén fog haladni vizsgálódásunk. Az egyik: milyen gazdasági és politikai erők hatnak a kisebbségre az új keretekben. Másiképpen ez a természeti jog érvényesülése a kisebbség életében. A második kérdés: hogyan alakul ki a kisebbség osztályainak egymáshoz való viszonya a természeti jog érvényrejutásának hatása alatt a köztársaság keretében.

BIBLIOGRÁFIA: Dr. Zdenek Tobolka: Dotaz Nemečyech, poslancu o chování se českého vároda za války, Praha, 1921. (Német képviselők interpellációja a cseh nemzet viselkedéséről a háború alatt). — Pavel Reimann: Dejiny komm. strany Československa, Praha, 1931. (A KPCs története). — Protokol: VI. rádného sjezdu KSC, Praha, 1931. (A KPCs VI. rendes kongresszusának jegyzőkönyve). — Masaryk: Nová Evropa (Új Európa). — Svetová revoluce (Világforradalom). — Srobár: Oslobodené Slovensko (Főlszabadított Szlovénzkó). — Kamil Krofta: Osвобоření cechu a Slováků ve svetle československé vzájemnosti. (A csehek és szlovákok felszabadulása a csehszlovák kölcsönösség megvilágításában). — A Sarló jegyében, a Sarló 1931-i pozsonyi kongresszusának vitaanyaga, Pozsony, 1932. — Dr. Karel Kadlec: Dejiny verejného práva ve střední Evrope, Praha, 1928. (A közjog története Középeurópában). — Lenin: Imperializmus poslední doba kapitalizmu, Dodatek: E. Berger (E Bergernek L-nek az imperializmusról szóló könyve cseh kiadásához irt függeléke). — Eduard Urx: Zák-lady českého imperializmu. Kom. revue Praha, 1931. (A cseh imperializmus alapjai. Járszi Oszkár: Magyarország jövője és a Dunai Egyesült Államok. Budapest, 1918.